

O jezično - govornome razvoju djece predškolske dobi iz perspektive odgojitelja

Škof, Ines

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:711500>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-14**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
ZAGREB**

Ines Škof

**O JEZIČNO - GOVORNOME RAZVOJU DJECE
PREDŠKOLSKE DOBI IZ PERSPEKTIVE
ODGOJITELJA**

Diplomski rad

Zagreb, rujan 2022.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Ines Škof

**O JEZIČNO - GOVORNOME RAZVOJU DJECE
PREDŠKOLSKE DOBI IZ PERSPEKTIVE
ODGOJITELJA**

Diplomski rad

Mentor:

izv. prof. dr.sc. Katarina Aladrović Slovaček

Zagreb, rujan 2022.

Sažetak

Jezik je sustav koji je svojstven samo čovjeku i svaki čovjek se rađa uronjen u jezik koji mu postaje materinski. Iako je jezik složen sustav, dijete ga usvaja vrlo lako, potrebno je samo da bude izložen govoru. Ovaj rad ukazuje na pojavnost kada mediji preuzmu dominaciju u svakodnevnom životnom okruženju djeteta. Polazeći od usvajanja jezika i razvojnim fazama kroz koje dijete prolazi da bi ovladalo govorom koji je ustvari jezik u akciji, do gramatičkog razvoja i pravila koja dijete treba usvojiti da bi pravilno slagalo riječi u rečenice i da bi njegov govor imao smisla. Brzina ovladavanja govorom i njegova kvaliteta ovise o okruženju u kojemu dijete boravi, o njegovom soci emocionalnom razvoju te kognitivnim mogućnostima. Imajući u vidu utjecaj medija na dječju svakodnevicu pokušalo se istražiti pozitivne i negativne učinke medija na dječji razvoj, te ulogu odgojitelja kao moderatora poticajnog okruženja u vrtiću, na osvještavanje potrebe medijskog opismenjavanja i odgojitelja, ali i roditelja. Moć igre i živog sugovornika djeci daje poticaj da aktivno sudjeluju u aktivnosti, da osjećaju, da promišljaju, rješavaju probleme, vrednuju svoja postignuća i žive svoje djetinjstvo s vršnjacima, dok mediji ipak imaju neka ograničenja. Za potrebe ovog rada provedeno je istraživanje Konzumacija medija i jezični razvoj.

Ključne riječi: jezik, gramatički razvoj, leksički razvoj, mediji, odgojitelji

Summary

Language is a system that is peculiar only to man, and every man is born immersed in the language that his mother tongue. Although language is a complex system, a child acquires it very easily, it only needs to be exposed to speech. This paper indicates the incidence when the media take over the dominance in the daily living environment of the child. Starting with language acquisition and the developmental stages that a child goes through in order to master speech, which is actually language in action, to grammatical development and the rules that a child needs to adopt in order to properly put words into sentences and for his speech to make sense. The speed of mastering speech and its quality depend on the environment in which the child lives, on his emotional development and cognitive abilities. Bearing in mind the influence of the media on children's everyday life, an attempt was made to investigate the positive and negative effects of the media on children's development, as well as the role of educators as moderators of a stimulating environment in kindergarten, to raise awareness of the need for media literacy for both educators and parents. The power of play and a live interlocutor gives children an incentive to actively participate in activities, to feel, to reflect, to solve problems, to value their achievements, and live their childhood with their peers, while the media still have some limitations. For the purposes of this work, research was conducted on media consumption and language development.

Key words: language, grammatical development, lexical development, media, educators

Sadržaj

Sažetak

Summary

1. Uvod	1
2. Jezični razvoj	2
2.1. Gramatički razvoj	4
2.3. Utjecaj medija na jezični razvoj	8
3. Uloga odgojitelja u jezičnome razvoju djece vrtićke dobi	11
4. Istraživanja	13
4.1 Opis uzorka	13
4.2 Opis instrumenata istraživanja	17
4.3 Ciljevi i problemi istraživanja	17
4.4 Opis metode obrade podataka	17
4.5 Rezultati	18
5. Rasprava i zaključak	247
7. Izjava o izvornosti diplomskog rada	29

1.Uvod

Ovaj rad govori o jezično-govornome razvoju kod djece vrtićke dobi iz perspektive odgojitelja. Usvajanje jezičnih sposobnosti cjeloživotni je proces, no najintenzivniji je u ranoj predškolskoj dobi stoga je izuzetno važno toj tematici pristupati na adekvatan i vrlo profesionalan način. Jezični razvoj predstavlja jedinstvenu i vrlo složenu ljudsku kvalitetu, no mala djeca materinski jezik usvajaju vrlo brzo, spontano, oponašajući svoje roditelje, odgojitelje, vršnjake i sve ljude iz njihove neposredne okoline. Promatrajući djecu u dječjem vrtiću kroz dugi niz godina uočila sam velike razlike u jezičnom razvoju, ali i u razvoju predškolske djece općenito. S obzirom na neke specifične pojave koje se trenutno mogu vidjeti u dječjim vrtićima, a odnose se na brojna odstupanja u jezično-govornome razvoju (kasniji razvoj govora, izostanak govora, prve riječi na engleskom jeziku, problemi u socijalizaciji koji proizlaze iz toga), ovim radom željelo se istražiti mišljenje odgojitelja kao profesionalaca i kompetentnih govornih uzora o novonastaloj jezičnoj problematici. Da bi se jezični razvoj mogao adekvatno pratiti, odgojitelji moraju izuzetno dobro poznavati sve sustave jezičnog razvoja, pa tako imamo fonologiju koja se bavi usvajanjem glasova i slogova, semantiku koja proučava razvoj dječjeg vokabulara ili leksika, morfologiju koja se bavi gramatičkim oblikovanjem, sintaksa određuje način na koji se riječi redaju u rečenici, i pragmatika koja predstavlja primjenu jezika u svakodnevnoj komunikaciji. Istaknute su važne spoznaje iz gramatičkog razvoja na temelju raznih istraživanja (Apel i Masterson, 2004; Kuvač i Palmović, 2007; Aladrović Slovaček, 2012; Bošnjak Botica, 2016) kao i tijek leksičkog razvoja kod djece predškolske dobi. S obzirom da je predmet istraživanja ovoga rada konzumacija medija i jezični razvoj, nastojalo se prikazati što sve utječe na jezični razvoj i koji su to čimbenici koji mogu pospješiti jezični razvoj, a koji ga mogu usporiti ili čak kod djece stvoriti trajne posljedice na cjelokupni razvoj. U ovome radu iznesene su spoznaje o utjecaju medija na jezični razvoj referirajući se na rezultate istraživanja (Apel i Masterson, 2004; Ciboci, Kanižaj i Labaš, 2018; Pašica i Turza- Bogdan, 2020; Bagarić, Flander, Raguž, 2021). Uloga odgojitelja u jezičnome razvoju djece predškolske dobi sagledana je iz osobnog profesionalnog iskustva te istraživanja (Velički, 2009; Petrović Sočo, 2011; Aladrović Slovaček, 2018; te Yang, Shi, Huang, 2021). Jednako tako, izuzetno je važna dobra međusobna suradnja odgojitelja i roditelja stvarajući na taj način djeci što adekvatnije govorne uzore, te što kvalitetnije uvjete za jezični razvoj jer su obitelj i ustanova mjesta gdje dijete najviše boravi i usvaja najviše riječi. Za potrebe ovoga rada provedeno je istraživanje

koje se bavilo utjecajem konzumacije medija na govorno-jezični razvoj kod djece vrtićke dobi iz odgojiteljske perspektive.

2. Jezični razvoj

Jezični razvoj kod djece je proces u kojem djeca spontano, koristeći svoju urođenu sposobnost usvajaju materinski jezik, a da pri tome nisu ni svjesna složenosti procesa kroz koji prolaze. Usvajanje jezika jedinstvena je karakteristika ljudskog ponašanja jer samo ljudi imaju razvijenu tu sposobnost i odvija se instinktivno i prirodno. Djeca svoj materinski jezik usvajaju oponašanjem roditelja, vršnjaka i ljudi iz svoje okoline. Sposobnost usvajanja jezika je genetski određena jer djeca mogu usvojiti jezik bez obzira u kojem se prostoru nalaze i koji jezik im je materinski. Proučavanje jezičnog razvoja može se pratiti na ontogenetskoj razini proučavajući načine na koje dijete usvaja materinski jezik tijekom prvih godina života. Razvoj jezika ovisi o genetskim predispozicijama, kognitivnim sposobnostima kao i željom za komunikacijom i poticajima iz okoline (Šego, 2009). Filogenetska razina obuhvaća proučavanje evolucije jezika kroz interdisciplinarna područja mnogih znanstvenih disciplina poput lingvistike koja se bavi razvojem dječjeg jezika, psihologije koja se bavi mišljenjem i raznim procesima u mozgu, psiholingvistike koja istražuje dječji kognitivni razvoj, odnosno procese u mozgu koji čine jezik mogućim i koji procesuiraju jezične podatke i dovode do govora, pisanja, slušanja, čitanja. O jeziku isto tako promišlja i filozofija jezika kao i antropologija koja pokušava razumjeti općenito razvoj ljudskoga roda i tijek njegova mijenjanja. Jezik sam po sebi predstavlja apstraktan sustav znakova i vrlo teško je objasniti samu srž njegova postanka, stoga su razni teoretičari: bihevoristi, generativisti, kognitivisti, teoretičari prirodne morfologije, funkcionalisti, pripadnici uporabno utemeljenog pristupa jezičnog usvajanja; isticali pojedine segmente jezičnog razvoja dominantnijim nad drugima, vodeći se pitanjem što je to u evoluciji čovjeka potaknulo stvaranje tako složenog, a tako nezamjenjivog sustava komuniciranja jedinstvenog i karakterističnog samo za čovjeka. Sve teorije imaju uporište u praksi, često se međusobno prožimaju, jedna nadopunjuje drugu, a razlikuju se po tome iz koje perspektive gledaju na jezični razvoj.

Jezik je bogat i složen, te vrlo prilagodljiv sustav - znakova, to je način kombiniranja glasova, riječi, znakova i rečenica u svrhu iskazivanja naših misli i razumijevanja drugih ljudi (Apel i Masterson, 2004:14).

Mnogi autori koriste sinonime za pojmove jezik i govor, ne pokušavajući ih razgraničiti, premda je to potrebno kako bi se što bolje mogao razumjeti dječji jezično-govorni razvoj.

Ferdinand de Saussurea opisao je razliku između jezika i govora, istaknuvši da je jezik organiziran sustav znakova (la langue) i kao takav je ponajprije društvena tvorevina, dok je govor praktična realizacija jezika (parole), odnosno jezik u uporabi (Šego, 2009; prema Pavličević-Franić, 2005:122).

Prema Vrsaljko i Paleka (2019) dijete koje usvaja jezik razvija se i na drugim područjima te pokušava odgonetnuti društvenu sredinu oko sebe pa se stoga ne može jezični razvoj promatrati izolirano od drugih područja razvoja. Jezični razvoj je složen i dinamičan proces koji se prožima sa kognitivnim i emocionalnim razvojem (Vignjević i Brandt, 2014), te kao takav predstavlja jedan od najsloženijih procesa u dječjem odrastanju. Usvajanje jezika dijeli se na pred jezično ili pred verbalno i jezično ili verbalno razdoblje.

Pred jezično ili pred verbalno razdoblje započinje rođenjem i obuhvaća period do izgovora prve riječi, a neki autori smatraju i do prve rečenice (Starč i sur. 2004). U tom razvojnem periodu dijete usvaja foneme kroz spontano glasanje, ali i proizvodnju artikuliranih gasova primjerenih jezičnome sustavu materinskog jezika (Pavličević-Franić, 2005). Ovo razdoblje može se podijeliti na četiri kraća razdoblja (faze) koja traju po nekoliko mjeseci.

Prvu fazu prema Velički i Katarinčić, (2011); prema Posokhova, (1999) karakterizira refleksno glasanje i fiziološki krik koji odražavaju fizičko stanje djeteta i njegove trenutne emocije. Spomenuta faza počinje djetetovim rođenjem i aktivna je do 2.mjeseca starosti. Projekt *Baby language* Priscille Dunstan pokazuje da i u ovoj fazi dijete komunicira sa svojom okolinom plačem. Ona je uočila da postoji pet univerzalnih znakova koje bebe proizvode i to neovisno o spolu, rasi i kulturnoj pripadnosti, a koje se temelje na urođenim refleksima (sisanje, zijevanje, podrigivanje). Tih pet načina plača odnose se na bebine poruke kada je gladna glasa se (*neh*),kada joj se spava (*owh*), da joj je neudobno (*heh*), da ima grčeve (*eair*) i kad joj se podriguje (*eh*). Ovaj način komuniciranja može se pratiti samo prva tri mjeseca bebina života. Jednako tako, različite vrste plača odnose se na zadovoljenje različitih potreba kod djece i odnose se na osjećaj ugone i neugode. U dječjem kriku dominiraju samoglasnici.

Drugu fazu karakterizira pojava dječjeg smijeha i gukanja, a traje u razdoblju od 2. do 5. mjeseca djetetovog života. U ovom periodu života dijete nastoji ovladati intonacijom, a da bi to uspjelo važno je obratiti pažnju na zvukove koji ga okružuju (govor, glazba, buka...). Jednako tako važno je reagirati na sve djetetove govorne pokušaje. Gukanje predstavlja otvaranje djeteta prema vanjskom svijetu i to uz pomoć samoglasnika. Na kraju ove faze pojavljuju se reducirani suglasnici (Velički i Katarinčić, 2011).

Treću fazu koja se javlja u razdoblju od 5. do 7,5 mjeseci djetetove starosne dobi karakterizira igra glasovima. Osluškujući okolinu dijete koristi slogove koje spaja i na temelju kojih gradi vlastiti govor (Velički i Katarinčić, 2011, prema Posokhova, 1999). Često se može primijetiti kako dijete istražuje reakcije okoline na vlastito glasanje.

Četvrta faza traje od 5. odnosno 7,5 mjeseci pa sve do 12,5 mjeseci starosti djeteta. U ovom razdoblju produkcija glasanja djeteta sve je više voljna te počinje i oponašanje glasova iz okoline, a komunikacija postaje sve više usmjerena prema okolini. U ovome razdoblju izuzetno je važno kakvim auditivnim i vizualnim poticajima je dijete izloženo. Dijete počinje oblikovati svoj glasovni sustav (Pavličević-Franić, 2005). Kada dijete razvije sposobnost pretvaranja slogova u riječi smatra se da je progovorilo i započinje *jezično ili lingvističko ili verbalno razdoblje*.

2.1. Gramatički razvoj

Gramatički razvoj uglavnom prati leksički razvoj, a najintenzivnije počinje tek pošto dijete ovlada korištenjem jednostavnih rečenica, odnosno kada u svome individualnom leksikonu ima dovoljno riječi za uspostavljanje komunikacije.

Gramatika je vrlo složen aspekt jezika koji podrazumijeva ovladavanje tvorbenim pravilima, morfološkim promjenama riječi i sintaktičkim strukturama rečenice (Pavličević- Franić, 2005: 45).

Da bi rečenica imala smisla kod usvajanja jezika, dijete treba naučiti pravila po kojima se riječi međusobno povezuju u rečenici (Apel i Masterson, 2004). Gramatički oblici koje dijete prve usvaja su holofraze, odnosno jednočlani iskazi, a javljaju se između prve i druge godine. Autorica Aladrović Slovaček (2012); prema Vuletić i Kordić (1978) govori da djeca najprije usvajaju imenice i glagole, a kasnije slijede prijedlozi, prilozni, zamjenice, veznici te tek nakon toga pridjevi i brojevi. Djeca najlakše usvajaju glagole u trećem licu jer im ih je najlakše

razumjeti. Osvještavanje uporabe prvog lica jednine započinje tek onda kada dijete postane svjesno sebe i počinje govoriti o sebi (Aladrović Slovaček, 2012. prema Kovačević, 1996) i osvještava sebe u odnosu na svoju okolinu. Za ovladavanje gramatikom potrebno je da djeca prethodno jako dobro ovladaju strukturom riječi, odnosno da mogu prepoznati što je osnova (korijen riječi), a što afiks (morfem koji se dodaje korijenu riječi i mijenja značenje riječi), zatim osvijestiti značenja riječi te ih tek tada početi upotrebljavati u novim kombinacijama. To je preduvjet za stvaranje oblika riječi (fleksijska morfologija), a potom i za tvorbu riječi (derivacijska morfologija). Autorica Bošnjak Botica, (2016) ističe da gramatički razvoj ne ovisi o individualnim razlikama među djecom, već i u naravi jezika koji je djetetu materinski. Postoje razlike u usvajanju hrvatskoga, engleskoga, mađarskoga jezika ili nekog drugog jezika. Neki jezici su gramatički zahtjevniji (fektivni) te je djeci potrebno i po nekoliko mjeseci da počnu stvarati druge oblike riječi zbog jezične složenosti. U tom periodu djeca često griješe u govoru jer usvajaju neka gramatička pravila i koriste ih u svim situacijama, a ne znaju da postoje iznimke od toga pravila. Kod tvorbe duge množine djeca dodatni morfem koriste nakon oblikotvornog morfema - *sloni*. U drugom primjeru kod oblika *pasovi* vidimo da je dijete svladalo pravilo iz kojeg se vidi da se imenicama muškoga roda dodaju morfemi za tvorbu duge množine (Kuvač i Palmović, 2007). Djeca usvojena pravila primjenjuju na bilo kojoj imenskoj ili glagolskoj riječi, neovisno radi li se o vremenu, padežu ili broju. Ta pojava naziva se preopćavanje. Sa dvije godine dijete govori dvočlane rečenice. Dijete počinje koristiti riječ *NE*. Govorenje te riječi usko je povezano sa fazom prkosa i egocentričnošću koja se javlja kao normalna razvojna faza u toj dobi. Dijete *NE* primjenjuje i kada nešto ne želi i kada nešto nije (*Ne maca. Ne papati.*). U dobi od tri godine dijete je sposobno stvarati izvedene oblike sufiksima i to uglavnom od imenica (umanjenice). Gramatički razvoj djece predškolske dobi postaje prepoznatljiv oko četvrte godine jer do tada djeca normalnog razvoja barataju fonemskim sustavom, imaju dovoljan fond riječi, koriste se gramatičkim oblicima i razumiju temeljnu rečeničnu strukturu i koriste ju u svakodnevnom govoru.

2.2. Leksički razvoj

Leksički razvoj odnosi se prije svega na usvajanje rječnika u ranoj i predškolskoj dobi, odnosno korištenjem prvih riječi u komunikaciji. Učenje prvih riječi teče sporo i uglavnom prati kognitivni i emocionalni razvoj djeteta. Proces usvajanja novih riječi je individualan (Hržica i Kraljević, 2007), a na njega utječe učestalost, odnosno frekvencija uporabe riječi (Vignjević i Brandt, 2014). Djeca koja su izloženi riječima, odnosno govoru u svojoj okolini

prije će usvojiti nove riječi, a istraživanje koje su proveli Marchman i Fernald (2008) govori da veći vokabular u dobi od 25 mjeseci također stvara uvjete za najbolje kognitivne rezultate (provjera radne memorije) u dobi od osam godina. Brži leksički razvoj ima velik utjecaj na jezik i kognitivne sposobnosti. Riječi koje dijete prve usvaja su riječi temeljnog rječnika roditelja. Jednostavne su i razumljive kako bi dijete lakše ovladalo njima. Dvogodišnjaci ili trogodišnjaci upotrebljavaju riječi za osobe (*mama, tata, seka, ja...*), riječi za pokrete i lokaciju (*ide, dođi, ovdje, tu...*) te za izražavanje htijenja (*još, daj, neću...*) (Vignjević i Brandt, 2014; prema Tomasello, 2005: 82). Dijete najprije koristi jednočlane iskaze koji mogu imati više značenja nego što ih objektivno imaju. Usvojenost rječnika mjeri se kroz prepoznavanje riječi, razumijevanje i proizvodnju i pravilnu uporabu riječi. No, usvajanje i oblikovanje leksika je složen je proces koji se odvija u nekoliko etapa. Jezično (lingvističko ili verbalno) razdoblje počinje kod većine djece upotrebom riječi koje koriste kao rečenice. Iako je to individualno, najčešće se javlja između 1 i 1,5 godina. (Velički i Katarinčić, 2011). Izgovaranjem prve riječi započinje razvoj rječnika koji dijete aktivno koristi u svakodnevnoj interakciji s okolinom te ovladava temeljnim značenjem usvojenih riječi (semantikom). Daljnji leksički razvoj prati dob djeteta, te teče sve ubrzanije. Dijete od s petnaest mjeseci u svome rječniku ima petnaestak riječi, u dobi od osamnaest do devetnaest mjeseci ima oko dvadesetak riječi (Aladrović Slovaček, 2012). U razdoblju od petnaestog do dvadesetdrugoga mjeseca javlja se takozvani *rječnički brzac*. U tom razdoblju dijete se približava rječniku od pedeset riječi, a to je važna granica u leksičkom usvajanju. Pojavom rječničkog brzaca broj novo usvojenih riječi naglo raste; mjesečno u prosjeku od 8 do 11 novih riječi dijete ubrza do prosječno i četrdeset riječi (Hržica i Kraljević, 2007; prema Benedict, 1979, Goldfield i Reznick, 1990). To ubrzanje u leksičkom razvoju važno je jer stvara uvjete za uporabu većeg broja morfoloških i sintaktičkih obrazaca (Hržica i Kraljević, 2007). Kada dijete obogati svoj leksikon dovoljnim brojem riječi počinje koristiti ostale jezične sastavnice. *Pa-pa*, znači *Idem*. Iako barata dovoljnim brojem riječi dijete griješi u kreiranju sintaktičkih struktura, te dolazi do poopćavanja ili sužavanja na gramatičkoj ili leksičko-semantičkoj razini. Na primjer, neke životinje poput lisice ili vuka dijete može imenovati riječju pas, što pripada leksičkom poopćavanju. Leksičko sužavanje je kada dijete imenuje svoju igračku pravom riječi, no ne može ju imenovati u stvarnosti. U ovom razdoblju dijete usvoji rječnik od oko 1000 riječi, te imenuje stvari iz svakodnevnog života (Vrsaljko i Paleka, 2019; prema Posokhova, 2008). U razdoblju od treće do četvrte godine dječji leksik je vrlo bogat te je dijete u mogućnosti koristiti sve vrste riječi. Dječji leksički razvoj nije određen samo usvajanjem novih riječi već

se on odnosi na razvoj leksičke kompetencije kroz poznavanje reda riječi, gramatičkih pravila i konceptualno znanje, odnosno usvojenost značenja riječi. To je za dijete predškolske dobi složen proces povezivanja riječi unutar različitih kategorija te potom međusobno povezivanje tih kategorija. U izgradnji leksikona djeca prvo stvaraju osnovnu razinu kategorije jer prvo usvajaju temeljni rječnik roditelja i jednostavnije riječi. Nadređena razina povezuje sve hiponime koji se nalaze na osnovnoj razini pa će npr. kruška, jabuka, naranča i banana biti hiponimi nadređene razine – voće (Vrsaljko i Paleka, 2019; prema Kuvač i Mustapić, 2003). Djeca stara između 3 do 4 godine pričaju kratke priče i znaju osnovne boje (Vrsaljko i Paleka, 2019; prema Posokhova, 2008) te su usvojili bazu materinskog jezika. To je i vrijeme kada dijete spontano ulazi u svijet simboličke igre u kojoj koristi sve resurse koje je do sada razvilo pa tako i jezične. Usvajanje i pohranjivanje novih riječi je neograničen proces, no brzina usvajanja novih riječi je promjenjiva. Petogodišnjaci proširuju svoje leksičke sposobnosti postavljanjem pitanja. Zašto? Tko? Kada? Dijete istražuje svijet oko sebe i neizostavno mu je potrebna pomoć odraslih koji mu svojom verbalizacijom pomažu da predmeti dječjeg interesa dobiju smisao. Postavljanjem brojnih pitanja djeca otvaraju prostor za usvajanje novih riječi, bogaćenje rječnika, te razvoj kreativnosti u stjecanju novih znanja. (Starc i sur.,2004). Leksički razvoj kod djece predškolske dobi najviše ovisi o tome koliko je dijete izloženo jezičnom unosu, govornoj komunikaciji i o kognitivnim sposobnostima djeteta. Istraživanje koje su proveli Fernald i Marchman (2012) kod djece od 18 mjeseci govori o tome koliko sposobnost jezičnog razumijevanja u toj dobi utječe na daljnji leksički razvoj. Između ostalog navedeni autori procjenjivali su razumijevanje jezika na internetu kod djece od 18 mjeseci s ciljem da ispituju može li se kasniji leksički razvoj (u odnosu na vršnjake) povezati s lošijim razumijevanjem jezika. Oni dolaze do zaključka da je sposobnost ranog razumijevanja govora i bogatstvo rječnika u *kaskadnom* odnosu. Bogat rječnik služi kao temelj za kasniji razvoj čitanja (Fernald i Manchman, 2012; prema Lonigan, Burgess i Anthony, 2000).

Istraživanja leksičkog razvoja djece predškolske dobi potvrđuju da leksički razvoj ovisi o brojnim faktorima poput spola, koliko djece ima neka obitelj, u brojnijim obiteljima važno je i koje je dijete po redu, odnos roditelja i ukućana prema djetetu ,vrsti obiteljskog života, jezičnoj okolini, društvenom položaju roditelja (Aladrović Slovaček , 2012; prema Jelaska, 2007). Faktori koji se procjenjuju kao nepovoljni za leksički razvoj su: nedovoljna roditeljska skrb, pretjerana ili nerealna očekivanja od strane roditelja, izloženost kritiziranju i strogosti i siromaštvo roditelja (Šego, 2009; prema Einon, 2005). Prije polaska u školu dijete treba steći odgovarajuću razinu znanja o svijetu i formiranost osnovnih pojmova, a da bi to postiglo

neophodno je da aktivno koristi što više riječi iz svoga osobnog leksikona. Bez kvalitetnog okruženja i stimulirajućih poticaja, kompetentnih govornih uzora predškolsko dijete najvjerojatnije će biti zakinuto u leksičkom razvoju, a samim time i svim ostalim područjima razvoja.

2.3. Utjecaj medija na jezični razvoj

Razvoj moderne tehnologije promijenio je sve segmente društva pa tako uvjetovao i promjene u ranom razvoju djece, te potaknuo na promjenu odgojnih pristupa u obitelji i izvan nje. Današnja djeca izložena su utjecajima medija, neizravno ili izravno već od rođenja. Utjecaji medija mogu se uočiti na cjelokupnom dječjem razvoju pa tako i na jezičnome. Autorice Pašica i Turza-Bogdan (2020) govoreći o današnjoj izloženosti djece medijima govore o medijskom djetinjstvu. Ipak u istraživanju navedenih autorica naglašava se da taj utjecaj i njegova kvaliteta ovise o ponašanju odraslih, odnosno njihovoj aktivnosti ili pasivnosti u reguliranju izloženosti medijima. Istraživanja o medijskom utjecaju na djecu provodila su se tek početkom 20. stoljeća. Prvotno se smatralo da mediji imaju samo negativan učinak, no kasnija istraživanja govore o pozitivnim aspektima utjecaja medija na djecu tijekom odrastanja, odnosno na sva područja dječjeg razvoja. Istraživanja koja su se provodila prema Apel i Masterson (2004), uzimala su u obzir raznolikost dječjih kulturnih, nacionalnih i jezičnih temelja, te su obuhvaćala djecu svih pet kontinenata. Mediji koji su smatrani najmoćnijima te za koje se smatra da imaju najveći utjecaj na jezično govorni razvoj su televizija, računala, odnosno tableti i mobilni uređaji. Na temelju istraživanja uočeno je da djeca provode jako puno vremena pred televizijom, oko 25 sati tjedno, a djeca koja imaju televizor u svojoj sobi još i više. Televizija gledana s aspekta jezično-govornog razvoja može imati i pozitivne i negativne utjecaje na dijete, a to ovisi o odraslima koji kreiraju djetetovo okruženje (roditelji i odgojitelji). Budući da dječje intelektualne sposobnosti još uvijek nisu dostatne da mogu razlikovati dobre i loše sadržaje potrebno je razgovarati sa djecom o medijskim sadržajima kojima su izloženi (Apel i Masterson, 2004). Eksperti dječjeg jezičnog razvoja proučavali su tip jezika koji se koristio u popularnim dječjim emisijama, poput *Ulice sezama*, *Mappet showa* i *Teletubbiesa*. Uočeno je da su se u tim emisijama upotrebljavali poticajni jezično govorni modeli, odnosno govor usmjeren na dijete. Sve to je rezultiralo poticanjem obogaćivanja rječnika i razvoj pred čitalačkih vještina, odnosno prepoznavanje i

imenovanje slova. Neophodno je da se u televizijskim emisijama pružaju djeci jezično govorni uzori koji su im poznati. Koriste se djeci poznate riječi te se nudi i mnogo primjera značenja novih i nepoznatih riječi. Glumci govore sporim i laganim govorom uz česta ponavljanja rečenog (najčešće dva puta). Rečenice su jednostavne i djeci razumljive. Osim toga televizija može potaknuti obogaćivanje dječje igre, posebno maštovitost, uživljanje u uloge, nadograđivanje vlastitih igara novim temama i sadržajima. Na taj način televizija može pomoći djeci da kroz obogaćivanje vlastite igre usvajaju alate za stvaranje kvalitetnijih vršnjačkih socijalnih odnosa. Igra je svakako povezana sa jezičnim razvojem, te što je igra kreativnija i bogatija i jezične vještine su razvijenije jer su i dječje kognitivne mogućnosti veće. Osim toga, televizija utječe i na razvoj multikulturalnosti, odnosno upoznavanje djece sa drugim kulturama, narodima i jezicima te im na taj način pomaže u razumijevanju i prihvaćanju različitosti. Televizija može kako ističu autorice Pašica i Turza-Bogdan (2020), prema Apel i Masterson (2004) i negativno djelovati na dječji jezično - govorni razvoj i to najčešće kroz predugu izloženost djeteta gledanju televizije bez prisutnosti odraslih, te ukoliko dijete gleda neprimjerene ili sadržaje agresivnog karaktera. U tom slučaju može se očekivati da će djetetove jezične sposobnosti biti niže, predčitalačke vještine slabije, rečenice prejednostavne. Isto tako dijete će imati slabiju interakciju s vršnjacima zbog osiromašenih socijalnih vještina i kompetencija. Često se agresivna ponašanja kod djece pripisuju izloženosti djeteta agresivnim medijskim sadržajima (crtići). Osim toga, kako ističu stručnjaci, pretjerano gledanje televizije može dovesti do usporavanja metabolizma koji dovodi do pretilosti, gubitka čitalačkih navika i nerazumijevanja pročitane, usporavanja motoričkih refleksa...(Pašica i Turza-Bogdan, 2020; prema Apel i Masterson, 2004). O navedenom problemu govori i istraživanje Bagarić, Flander, Roje, Raguž (2021) čiji rezultati istraživanja govore da čak 20 % djece vrtiće dobi razvije neki oblik psihičkih poteškoća kao posljedicu pretjeranog izlaganja medijima. Osim televiziji današnja djeca sve više su izložena i novim tehnologijama poput računala, tableta, internetskim, odnosno mrežnim stranicama. Kao i kod televizije korisnost ili štetnost ovih medija ovisi o uključenosti odraslih u njihovu upotrebu. Računala (kompjutori), mogu biti vrlo korisni za dječji jezični razvoj, ukoliko bi djeca bila izložena korištenju programa primjerenih njihovoj dobi, no to često nije tako. Računalni programi mogu biti programirani da od djeteta traže pasivno, ali i aktivno sudjelovanje. Kako ističu autori Apel i Masterson (2004) programi koji zahtijevaju aktivno sudjelovanje od djeteta stimuliraju njegov fizički, emocionalni, društveni i kognitivni rast putem fleksibilnosti i raznovrsnosti načina na koje dijete može odgovarati. Djeca mogu

istraživati i birati situacije koje nude njima poznata svakodnevna zbivanja. Jedan od boljih primjera je *Knjiga koja priča*. Primjenom takvih programa djeca mogu usvajati nove riječi, promišljati i stvarati nove rečenice. Većina tih programa uključuje i multimedijske prezentacije sa slikama, glasovima i riječima na ekranu. Na taj način djeca mogu istovremeno vizualni aspekt riječi povezati s načinom izgovora te bolje razviti svoja jezično govorna znanja i sposobnosti. Video igrice mogu biti također poticajne zbog poticanja rješavanja problemskih zadataka, odnosno razvoj dječje logike i motorike, no isto tako bogaćenje rječnika i razvoj socijalnih vještina kroz razgovore o pojedinim likovima ili samoj igrici i njenom sadržaju. Kao i televizija i računala, odnosno tableti i mobilni uređaji mogu negativno utjecati na jezično govorni razvoj ako će djeca više vremena posvećivati računalu, a manje uobičajenim životnim situacijama, osobito druženju s vršnjacima. Zbog toga je izuzetno važno kako ističu autorice Pašica i Turza-Bogdan (2020) djecu medijski opismenjivati za što je potrebno s djecom puno razgovarati o onome što ih zanima u vezi s medijima, razgovor o od gledanome filmu ili nekoj emisiji. Na taj način se dobiva povratna informacija o tome kako je medijski sadržaj djelovao na dijete. Mediji sve više preuzimaju ulogu posredovanja u prihvaćanju društveno poželjnih modela življenja. Razvoj novih tehnologija i konvergencija medija utječu i na naše navike i ponašanja te djeca sve manje uočavaju granice između virtualnoga i stvarnoga svijeta, a zaštita djece od potencijalno štetnih sadržaja postaje sve teža zadaća kako ističu Ciboci, Kanižaj i Labaš (2018). Do sličnih zaključaka dolazi i istraživanje koje su provele Bagarić, Đapić, Flander (2020) *Screen Time*, a kojim se željelo ispitati koliko vremena djeca vrtićke dobi provode pred ekranima. Vrijeme koje djeca provode uz ekrane nadmašuje važeće smjernice eksperata koji kažu da djeca do dvije godine uopće ne bi trebala biti izložena malim ekranima, iznimno u dobi od 18 do 24 mjeseca uz odabrani i visokokvalitetni program, ograničeno konzumiran s odraslom osobom (AAP, 2016).

S obzirom na jezično- govorni razvoj možemo zaključiti da se upotreba medija ne razlikuje od upotrebe bilo kojih drugih predmeta iz okoline za koje je također važno aktivno uključivanje odraslih u kreiranju poticajnog okruženja. Ipak autorice Apel i Masterson (2004) daju prednost alternativnim ne medijskim aktivnostima koje obogaćuju djetetov jezični razvoj. Može se reći da mediji mogu biti itekako korisni kao alat za proširivanje i obogaćivanje ne medijskih sadržaja, no za to je neophodna medijska pismenost odraslih (roditelja i odgojitelja) iz djetetove neposredne okoline. Medije nikako ne bi trebalo koristiti kao *elektroničke dadilje* što je danas prečest slučaj.

3. Uloga odgojitelja u jezičnome razvoju djece vrtićke dobi

Brojna istraživanja pokazuju kako je kvaliteta međusobne interakcije između odgojitelja i djece od velike važnosti za dječji cjelokupni razvoj, a samim time i razvoj jezika. S obzirom da djeca borave većinu vremena u dječjem vrtiću smatra se da kontekst u kojem dijete provodi vrijeme u vrtiću treba biti maksimalno kvalitetan. Osobe koje se brinu o kvaliteti okruženja u kojem djeca borave smatraju se prije svega odgojitelji, no uz to oni su i most ili spona koja pomaže roditeljima u kreiranju poticajnog okruženja i kod kuće. Istraživanje koje su proveli Yang, Shi i Lu (2021), govori o važnosti kvalitetne interakcije odgojitelja i djece, te da odgojitelji mogu uspješno djelovati na jezični razvoj djece koja dolaze iz siromašnih obitelji. Zapravo odgojitelji su osobe koje borave veći dio dana s djetetom i imaju velik utjecaj na dijete. Rezultati istraživanja ističu kako se kao najveće poteškoće u realizaciji ove interakcije uočavaju veličine odgojnih skupina koje smanjuju kvalitetu interakcije sa svakim djetetom i nedovoljna financijska potpora osnivača što odgojiteljima smanjuje mogućnost u stvaranju kvalitetnog okruženja za boravak djece, ali ističe se i sposobnost odgojitelja da vodi odgojnu skupinu. To dakako ima veze sa kompetencijama odgojitelja koje su u većini zemalja određene kurikulumom baš kao i kod nas. Jedna od kompetencija odgojitelja je *kommunikacija na materinskom jeziku* koja govori da se od odgojitelja očekuje stvaranje stimulativnog i interaktivnog jezičnoga ozračja koje usmjerava djecu na sinergiju s vršnjacima i ostalim osobama iz neposredne okoline (NKRPOO,2014). No sa sličnim problemima susreću se odgojitelji u brojnim zemljama (Kina, Australija, SAD, Čile, Njemačka) prema istraživanjima Yang i sur. (2021). Singer se, prema Petrović- Sočo (1997) među prvima zalaže za promišljanja koja uzimaju u obzir činjenicu da djeca odrastaju unutar dva ili više konteksta, te da ti konteksti nisu istovjetni , te da treba istraživati njihov utjecaj na dječji razvoj.

Obitelj i vrtić su dva temeljna sustava u kojem se dijete rane i predškolske dobi razvija i raste, zadovoljava svoje osnovne potrebe, stječe prve spoznaje o sebi i svijetu oko sebe, uči o komunikaciji i odnosima, suživotu, zajedništvu, toleranciji, razvija svoje potencijale i stječe spoznaje i vještine prijeko potrebne za čitav život (NKRPOO, 2014: 27).

Predškolsko doba smatra se najvažnijim za dječji jezični razvoj, a polaskom djeteta u dječji vrtić on postaje neophodan za uspostavljanje odnosa s odgojiteljima i vršnjacima. Stvaranje snažne socioemocionalne veze između odgojitelja i djeteta jedan je od preduvjeta razvoja dječjih potencijala na svim područjima pa tako i govornom. navodi Petrović-Sočo (1997).

Kvaliteta te veze ovisi o sposobnosti odgojitelja da djetetu daje mogućnost da bude sukreator stjecanja vlastitog znanja da zajedno sa djetetom istražuje nove stvari uvijek imajući na umu uvažavanje i poštivanje svakog pojedinog djeteta. Smatra se da dijete posjeduje intuitivno znanje koje se razvija i obogaćuje u primjerenim okolnostima. Stoga odgojitelj treba poštivati individualne potrebe, ali i mogućnosti svakog djeteta te sukladno tome kreirati poticajno okruženje. Zadaća odgojitelja je što bolje upoznati dijete kako bi kvalitetno procijenio znanja koja dijete posjeduje te kako bi otkrio dječje interese. Sve to se ostvaruje kroz promatranje, ali i kroz komunikaciju između odgojitelja i djeteta jer samo tako odgojitelj može omogućiti djetetu kvalitetne poticaje. Odgojitelji komuniciraju s djecom u svakom trenutku, bilo verbalno ili neverbalno te trebaju konstantno osvještavati i propitkivati svoja ophođenja s djecom Velički (2009). Izuzetno je važno da odgojitelji propituju i vlastiti izričaj, što nude djeci, te govorno - jezične i književno - umjetničke materijale koje stavljaju u prostor kao poticaje te promišljaju o prikladnosti tih i takvih materijala za govorno – jezični razvoj djece. Posebno je važno da odgojitelji u svim situacijama koriste *ja* – poruke koje pomažu djetetu da promjeni nepoželjna ponašanja, ali bez negativnog samo vrednovanja. Takav model komunikacije smanjuje učestalost konfliktnih situacija ili agresivnih ispada. Odgojitelji trebaju težiti uspostavi kvalitetne dvosmjerne komunikacije te se od njih očekuje da ne procjenjuje iskaze djeteta, da mu ne nameću svoja iskustva i objašnjenja. Sa djecom se treba svakodnevno razgovarati, ispitivati, otkrivati i istraživati, te kontinuirano pratiti dijete u njemu zanimljivom okruženju. Jednako tako, važno je da odgojitelje prate na koji način djeca međusobno komuniciraju bilo međusobno ili s drugim odraslim osobama. Odgojitelj kao kompetentna osoba trebali težiti reflektirajućoj komunikaciji s djecom. Naime, ovom vrstom komunikacije odgojitelj može bolje prilagoditi svoju konverzaciju individualnim potrebama djece. Na taj način odgojitelj razvija obazriv i podržavajući oblik ophođenja s djecom, toleranciju, empatiju, ravnopravan i prijateljski odnos sa svakim djetetom. Kako ističe Petrović-Sočo (1997) najbolji način za takvu vrstu komunikacije odgojitelji postižu pričanjem jednostavnih priča, listanjem i razgovorom uz slikovnice, kreiranjem igrovnih situacija sa scenskim lutkama i raznim dramatizacijama. Autorica Velički, (2009) ističe da kvalitetno okruženje naprosto vuče dijete da govori. Govor ima smisla tek kada je upućen nekome i od nekoga prihvaćen. Djeca vrtičke dobi percipiraju doživljaj vlastitog govora, promatrajući reakcije odraslih na njihov govor. Usvajaju govor - govoreći, ali i slušajući. Znatno im je važnija reakcija okoline i mišljenje odraslih i vršnjaka o njihovom govoru nego njihovo subjektivno doživljavanje. Uvažavajući mišljenja, doživljaje, tumačenja raznih situacija i

osjećaje djece, odgojitelj potiče razvoj samopouzdanja kod djece, a time i njihovu aktivnu uključenost u svakodnevne aktivnosti u dječjem vrtiću. Psiholozi Alison Garton i Chris Pratt nakon detaljnog proučavanja znanstvene literature došli su do zaključka da se upravo poticajne interakcije s govorno kompetentnim ljudima pojavljuju kao konstantan faktor u istraživanjima dječjeg govora, čitanja i pisanja (Velički, 2009. prema Garton i Pratt, 1998). Pavličević Franić (2005) ističe kako se od odgojitelja i učitelja očekuje prihvaćanje i provođenje komunikacijsko humanističkog pristupa koji otvara mogućnost da djeca na kreativan, maštovit i zabavan način usvajaju jezik po modelu indukcije – od pojedinačnog, poznatoga, jednostavnijeg do sve složenijeg jezičnog sadržaja. Najbolji način za usvajanje jezika u dječjem vrtiću je igra i to stoga jer je igra najzabavniji oblik učenja i znanje stečeno u igri je trajno. Za jezični razvoj najznačajnije su jezične igre. S obzirom na sadržaje kojima se u igri želi ovladati, razlikujemo igre za pojedine jezične djelatnosti, odnosno igre slušanja, govorenja, čitanja i pisanja. Potom imamo igre za uvježbavanje ili usvajanje pojedinih gramatičkih sadržaja: fonološke, morfološke i sintaktičke igre. Osim navedenih postoje i leksičke igre kojima je cilj obogaćivanje rječnika kod djece. Prilikom igranja jezičnih igara odgojitelji često koriste pomagala poput raznih vrsta lutaka, slikovnice, priče i bajke, pribor za slikanje, papire, časopise, plakate. Osmišljavanjem aktivnosti obogaćenih poezijom, pjesmicama, ritmičkim igrama, zagonetkama, brzalicama, pričanje priča te učestalo razmjenjivanje knjiga potiče djecu na verbaliziranje vlastitih osjećaja, učenje glasova (fonemska svjesnost), riječi (leksik), izmišljanje novih riječi i izmišljanje vlastitih priča, te korištenje rečenica (sintaksa i morfologija) kao i komunikacija sa vršnjacima i odraslima (pragmatika). Sve jezične igre trebaju biti prilagođene dobi djeteta kao i njegovim mogućnostima. Igra je snaga i moć koja djetetu pomaže da vlastitim potencijalima dolazi do novih spoznaja te ga stalno potiče na više, , a uloga odgojitelja je da mu kao partner u igri u tome pomogne.

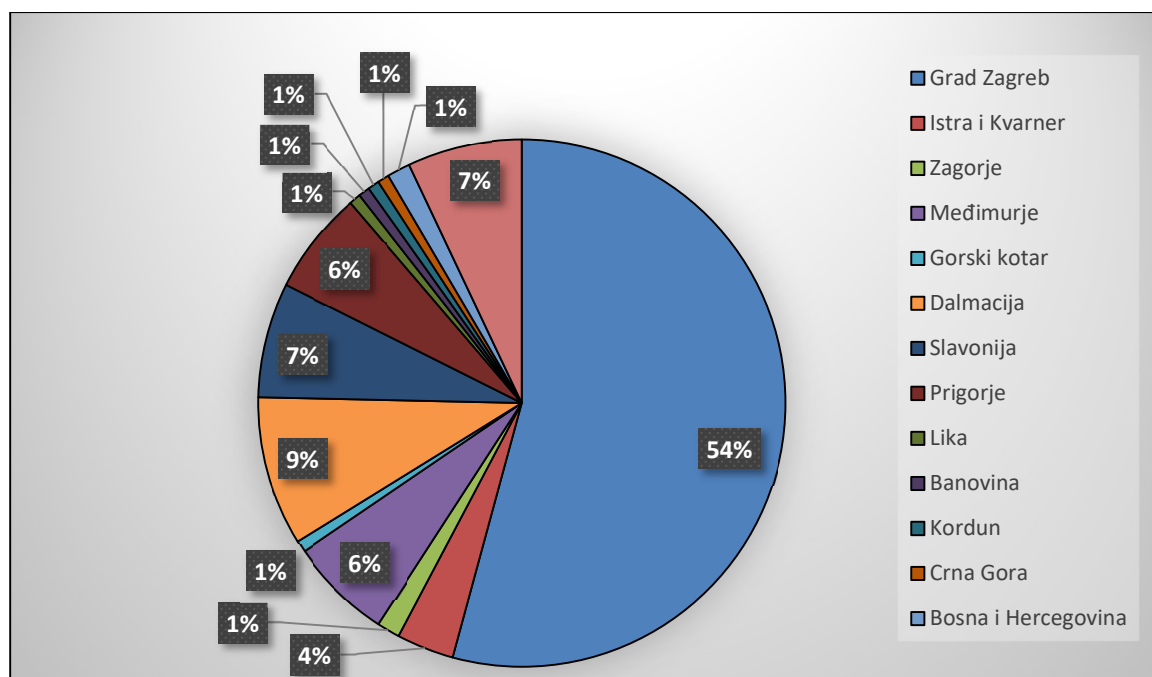
4. Istraživanja

4.1 Opis uzorka

Istraživanje je provedeno u veljači 2022. godine na ispitanicima iz nekoliko zemljopisnih regija Republike Hrvatske, te grada Zagreba kao posebne cjeline te dvoje ispitanika iz Mostara (Bosna i Hercegovina) i jedan ispitanik iz Ulcinja (Crna Gora). U

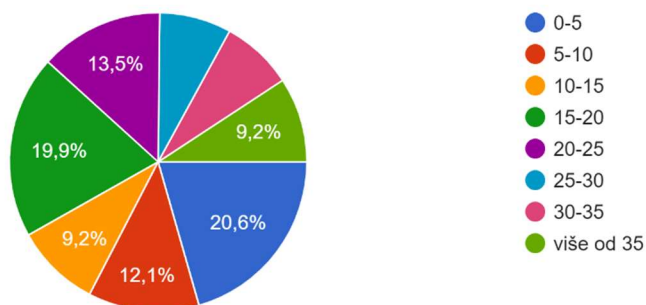
istraživanju je sudjelovalo 142 ispitanika (N=142). Iz analize podataka vidljivo je da je najveći broj ispitanika iz grada Zagreba, njih 54 %, iz Dalmacije 9%, Prigorja 7 %, Međimurja 6%, Slavonije 7%, Istre i Kvarnera 4%, dok su ostale regije uključena sa po 1%, te 1% ispitanika iz Crne Gore, 1% iz Bosne i Hercegovine i 7% ispitanika nije navelo grad i općinu u kojoj su zaposleni.

Grafikon 1. Raspodjela ispitanika s obzirom na mjesto stanovanja

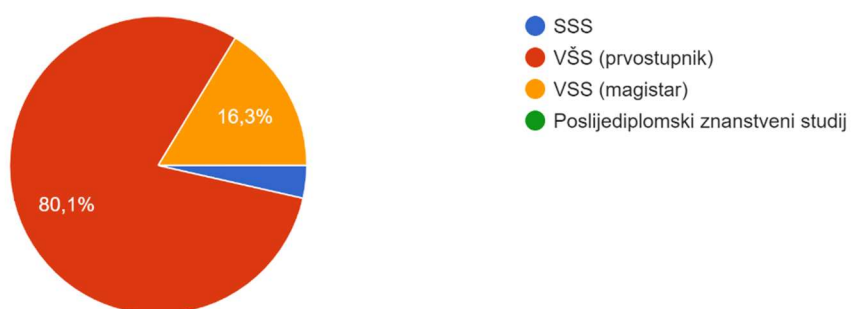
Svi ispitanici su pripadnice ženskoga spola. Istraživane su godine radnog staža, stupanj obrazovanja odgojitelja kao i zadovoljstvo poslom, te u kojoj vrtićkoj skupini trenutno rade.

Grafikon 2. Raspodjela odgojitelja prema godinama radnoga staža

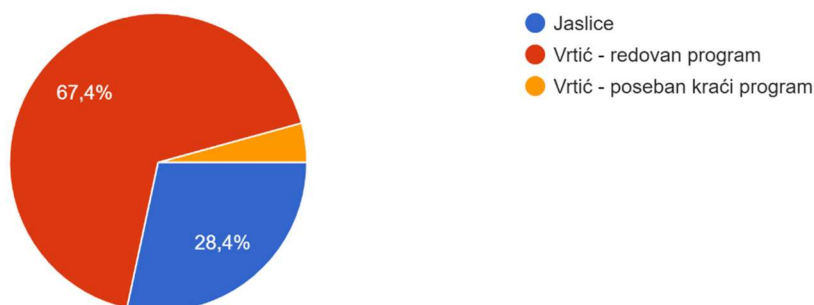
Iz grafikon je vidljivo da su u istraživanje uključene sve dobne skupine odgojitelja. Ipak, 20,6 % odgojitelja ulazi u kategoriju od 0-5 godina staža, 19,9 % odgojitelja ima 15-20 godina staža, 13,5 % odgojitelja ima 30-35 godina staža, 12, 1 % odgojitelja ima 5-10 godina staža, 9,2 % odgojitelja ima 10-15 godina staža kao i 15-20 godina staža,

Grafikon 3. Raspodjela odgojitelja s obzirom na stupanj obrazovanja

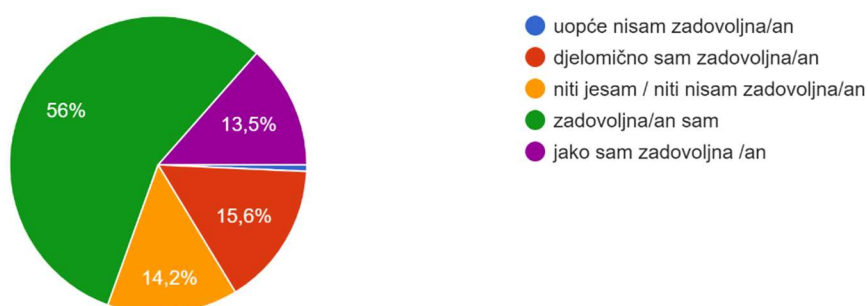
Prema stupnju obrazovanja 80,1 % odgojitelja ima završen stupanj obrazovanja VŠS (prvostupnik), 16,3 % ima VSS (magistar), a 3,5 % odgojitelja ima SSS (srednju stručnu spremu), poslijediplomski znanstveni studij nema niti jedan odgojitelj.

Grafikon 4. Raspodjela odgojitelja s obzirom na odgojnu skupinu u kojoj rade

U redovnome vrtićkom programu radi 67,4 % odgojitelja, 28,4 % odgojitelja radi u jaslicama, a 4,3 % odgojitelja radi u vrtiću i vodi neki od vrtićkih posebnih programa.

Grafikon 5. Raspodjela odgojitelja s obzirom na zadovoljstvo poslom

S obzirom na zadovoljstvo poslom 13,5 % odgojitelja izjašnjava se da je jako zadovoljno poslom, 56 % ispitanika izjašnjava se da je zadovoljno poslom, 14,2 % ispitanika nema stav o zadovoljstvu vlastitim poslom, 15,6 % ispitanika je djelomično zadovoljno poslom, 0,7 % ispitanika uopće nije zadovoljno poslom.

4.2 Opis instrumenata istraživanja

Istraživanje je provedeno on line upitnikom. Upitnik se sastojao od 6 pitanja otvorenog i 9 pitanja zatvorenog tipa. Pitanja otvorenog su opća pitanja koja se odnose na stavove, iskustva, zapažanja i procjene odgojitelja iz prakse, a koja su formulirana na način da odgovori vode do što konkretnijih odgovora vezanih uz probleme koji se istražuju. Pitanja zatvorenog tipa formulirana su da ispitanici biraju između ponuđenih odgovora i odnose se na opće spoznaje o ispitanicima ili neke tvrdnje koje se odnose na poteškoće u govorno jezičnome razvoju, utjecaju medija na jezični razvoj i aktivnostima koje odgojitelji kao profesionalci provode te njihovi stavovi u procjeni govorno jezičnog razvoja djece predškolske dobi nekada i danas.

4.3 Ciljevi i problemi istraživanja

Cilj ovog istraživanja je ispitati stavove odgojitelja o govorno jezičnome razvoju i poteškoćama s kojima se susreću u svojoj odgojnoj praksi. Iz navedenog cilja proizlaze sljedeći problemi.

- a) Ispitati stavove odgojitelja o osobitostima i iskustvima s govorno-jezičnim razvojem djece predškolske dobi.
- b) Ispitati stavove odgojitelja o mogućim izvan jezičnim čimbenicima koji utječu na govorni razvoj.
- c) Ispitati stavove odgojitelja o iskustvima u radu s djecom s govorno-jezičnim poteškoćama.
- d) Ispitati, razlikuju li se odgojitelji u svojim stavovima s obzirom na godine radnog staža, zadovoljstvom poslom i vrtićkom skupinom.

4.4 Opis metode obrade podataka

Metoda obrade podataka koja je korištena za potrebe ovog istraživanja je kombinacija kvantitativnih metoda i kvalitativnih metoda istraživanja. Kvalitativnom metodom kroz sumarne prikaze rezultata dobivenih on line anketom u obliku tortnih

grafikona, zatim kao pojedinačne rezultate na koje ispitanici iskazuju brojčane odgovore, a kvalitativnom metodom obradom individualnih rezultata pomoću kvalitativne analize podataka (grupiranje i dekodiranje).

4.5 Rezultati

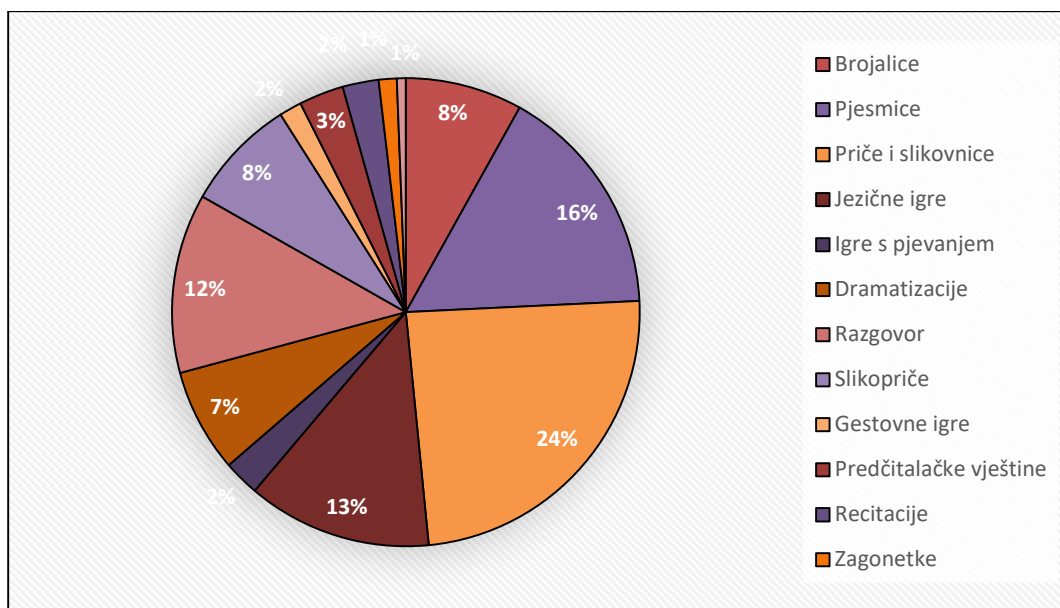
Prvi cilj istraživanja bio je ispitati stavove odgojitelja o osobitostima i iskustvima s govorno-jezičnim razvojem djece predškolske dobi. Analiza dobivenih podataka koji se odnose na broj djece u odgojnoj skupini pokazuje da 11% odgojitelja ima 10 do 15 djece u skupini, 32 % odgojitelja ima 16 do 20 djece u skupini, 45 % odgojitelja ima 21 do 25 djece u skupini i 12 % odgojitelja ima 26 i više djece u odgojnoj skupini.

Tablica 1. Broj djece u odgojnoj skupini po odgojitelju

Broj djece u skupini	Broj odgojitelja
10-15	11 %
16-20	32 %
21-25	45 %
26 i više	12 %

Odgojitelji u svome radu kao način poticanja govorno-jezičnog razvoja, najviše koriste priče i slikovnice 24 %, pjesmice 16 %, jezične igre 13 %, razgovor 12 %, slika priče i brojalice 8 %, dramatizacije 7 %, pred čitalačke vještine 3 %, Igre s pjevanjem 2 %, recitacije i gestovne igre 2 %, a zagonetke i ritmičke igre 1 %. Pričanje priča na najprirodniji način privlači dječju pažnju za slušanje jer potiče doživljavanje cijelim bićem. Razgovor je sredstvo svakodnevne komunikacije i interakcije između odgojitelj i djece.

Grafikon 6. Načini na koje odgojitelji potiču govorno-jezični razvoj u odgojnoj skupini

Ispitujući broj djece s govorno-jezičnim poteškoćama 17 % odgojitelja navodi da u odgojnoj skupini nema niti jedno dijete sa govorno-jezičnim poteškoćama, 10,6 % navodi da ima jedno dijete, 12,7 % navodi da ima dvoje djece, 14,2 % odgojitelja ima troje djece, 14,2 % odgojitelja ima četvero djece, 15,6 % odgojitelja ima petero djece, 5,6 % odgojitelja ima šestero djece i 10,1 % odgojitelja navodi da ima sedmero i više djece s govorno-jezičnim poteškoćama u odgojnoj skupini.

Tablica 2. Broj djece u skupini sa govorno-jezičnim poteškoćama prema procjenama odgojitelja

Broj djece s govorno jezičnim poteškoćama	Broj odgojitelja
0	17 %
1	10,6 %
2	12,7 %
3	14,2 %
4	14,2 %
5	15,6 %
6	5,6 %
7 i više	10,1 %

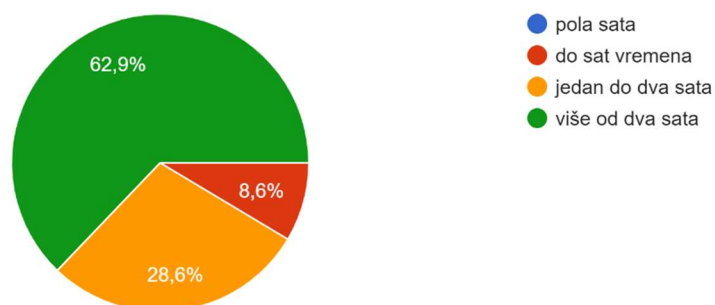
Najveći broj odgojitelja, 87,4 % ističu da govorno-jezične poteškoće prepoznaju na temelju vlastitog promatranja i procjene, 1,5 % iz upisnog obrasca, te 0,7 % za svaku ponuđenu tvrdnju.

Grafikon 7. Prikaz načina prepoznavanja govorno-jezičnih poteškoća

Drugi cilj istraživanja bio je ispitati stavove odgojitelja o mogućim izvan jezičnim čimbenicima koji utječu na govorno-jezični razvoj djece predškolske dobi. Rezultati istraživanja pokazuju da odgojitelji navode dnevnu izloženost medijima kao jedan od izvan jezičnih čimbenika koji utječe na govorno-jezični razvoj djece. 62,9 % odgojitelja procjenjuje da su djeca izložena medijima više od dva sata, 28,6 % jedan do dva sata, a 8,6 % ispitanika procjenjuje izloženost do sat vremena.

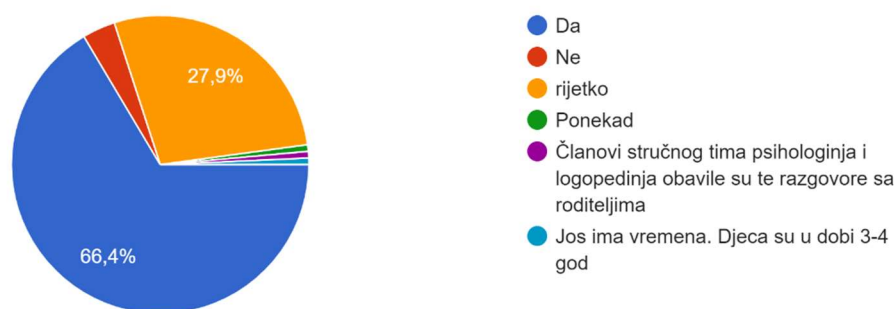
Grafikon 8. Dnevna izloženost djece medijima prema procjenama odgojitelja

Jednako tako, 53,6 % odgojitelja navodi da je u svojoj odgojnoj skupini imalo dijete koje je progovaralo na stranom jeziku, a 46,4 % ispitanika nije se s time susrelo.

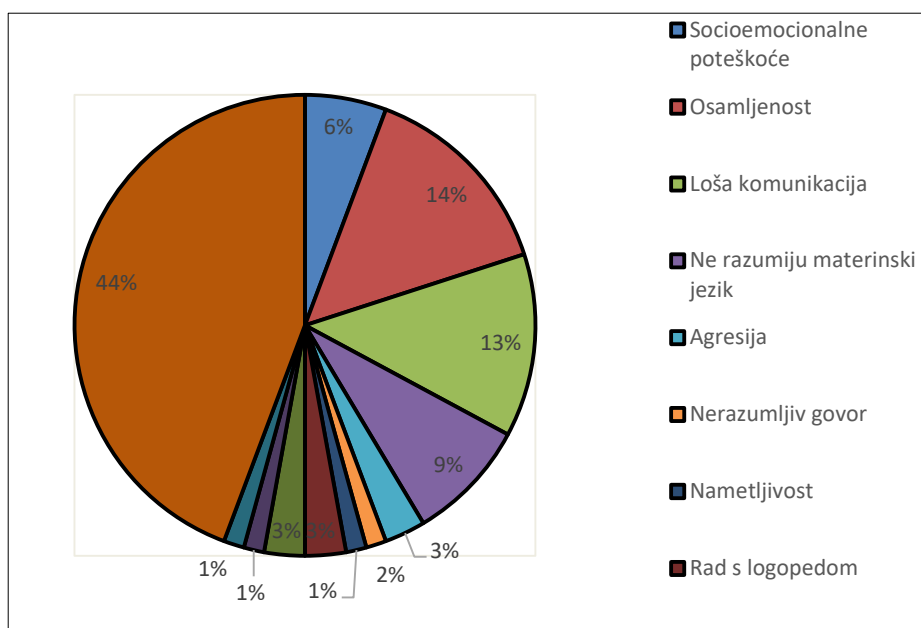
Rezultati pokazuju da 66,4 % odgojitelja razgovara s roditeljima o tome kakve sve učinke može preduga izloženost medijima imati na cjelokupni djetetov razvoj, a 27,9 % rijetko, dok 3,6 % odgojitelja ne razgovara s roditeljima o tome. Ostale tvrdnje zastupljene su sa udjelom od po 0,7 % ispitanika.

Grafikon 9. Razgovaraju li odgojitelji s roditeljima o govorno-jezičnim poteškoćama zbog preduge izloženosti medijima

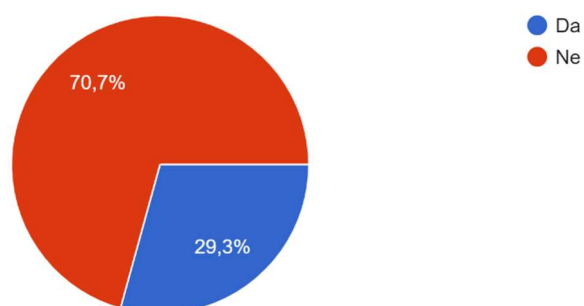
Treći cilj istraživanja bio je ispitati stavove odgojitelja o iskustvima u radu s djecom s govorno-jezičnim poteškoćama. Odgojitelji navode da primjećuju velik porast djece s poteškoćama u socijalizaciji 44 %, djeca koja su osamljena u skupini 14 %, djeca koja loše komuniciraju 13 %, djeca koja ne razumiju materinski 9 %, djeca koja su razvila soci emocionalne poteškoće 6 %, djeca koja pokazuju znakove agresivnosti 3 %, djeca koja komuniciraju na stranom jeziku bolje se razumiju 3 %, uključenost u rad s logopedom 2 %, probleme s pažnjom ima 1 % kao i motorički nemir, 1 % ispitanika navelo je dvojezičnost no taj podatak je izuzet jer nije relevantan za ovo pitanje.

Grafikon 10. Iskustva odgojitelja u radu s djecom koja progovaraju na stranom jeziku

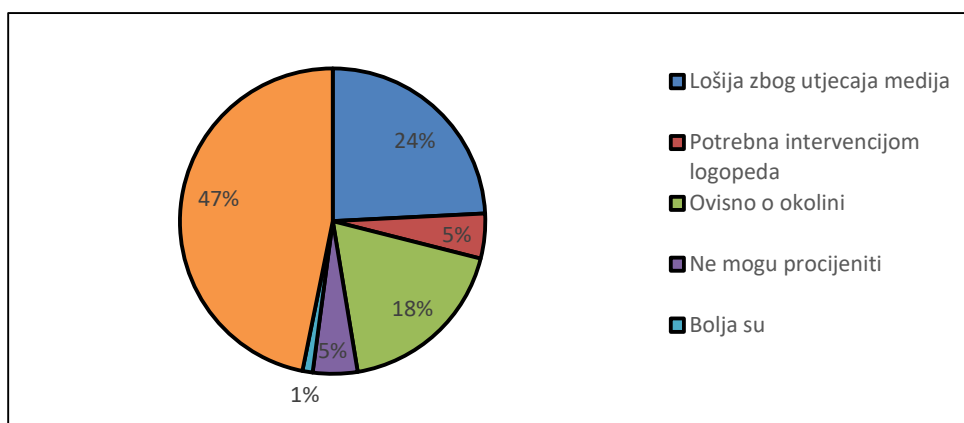
Međutim, 70,7 % odgojitelja ne organizira radionice na temu *Jezični razvoj djece predškolske dobi*, dok 29,3 % ispitanika izjasnilo se da organizira radionice na tu temu.

Grafikon 11. Stavovi odgojitelja o provedbi radionica za roditelje

Analiza rezultata pokazuje da 47 % odgojitelja smatra da su djeca jezično lošija, 24 % odgojitelja smatra da su djeca jezično lošija zbog medija, 18 % odgojitelja smatra da jezični razvoj ovisi o okolini, 5 % ih ukazuje potrebu za uključivanjem djece u rad s logopedom te 1 % ne može procijeniti.

Grafikon 12. Procjena govorno jezičnog razvoja iz perspektive odgojitelja

Četvrti cilj istraživanja bio je ispitati razlikuju li se odgojitelji u svojim stavovima s obzirom na godine radnog staža, zadovoljstvo poslom, mjestom stanovanja i vrćićkom skupinom. Rezultati su pokazali da odgojitelji s više radnoga staža češće razgovaraju s djecom nego odgojitelji s manje radnoga staža ($p < 0,05$). S obzirom na stupanj obrazovanja te broj djece u skupini, kao i s obzirom na osobno zadovoljstvo poslom nema statistički značajne razlike.

5. Rasprava i zaključak

Provedeno istraživanje o utjecaju konzumacije medija na govorno-jezični razvoj djece i stavovima odgojitelja o govorno-jezičnome razvoju i poteškoćama s kojima se susreću u svojoj odgojnoj praksi pokazuje da odgojitelji navode kao prvi problem velik broj djece u skupinama zbog čega se smanjuje mogućnost individualnog rada i kvalitetnijeg pristupa svakom djetetu. Do istih saznanja došli su i Yang i sur. (2021) koji su u svome istraživanju proučavali kvalitetu interakcije odgojitelja i djece iz siromašnih kineskih

obitelji, te utjecaj odgojitelja koji najviše borave s djecom u toku dana na njihov govorno-jezični razvoj. Čak 87,4 % odgojitelja ističe da sami uočavaju govorno-jezične poteškoće kod djece, ali i primjećuju povećanje broja djece s govorno-jezičnim poteškoćama u odgojnim skupinama 10,1 % odgojitelja navodi sedam i više djece s govorno-jezičnim poteškoćama. U svome radu kao oblik poticanja govorno-jezičnog razvoja najviše koriste priče i slikovnice 24 %, pjesmice 16 %, jezične igre 13 %, razgovor 12 %, pokretne igre, dramatizacije, gestovne igre. Procjenjuju da na govorno-jezični razvoj djece predškolske dobi velik utjecaj imaju mediji. Čak 62,9 % odgojitelja smatra da su djeca izložena nekom od medija više od dva sata što se slaže s rezultatima istraživanja *Screen Time* (Đapić i sur. 2021) koji potvrđuju da dobiveni rezultati nadilaze preporuke (AAP, 2016). Rezultati istraživanja pokazuju da se 53,6 % odgojitelja susrelo u svome radu s djecom koja progovaraju na stranom jeziku, 66,4 % odgojitelja razgovara s roditeljima o važnosti okolinskih čimbenika na dječji govorno-jezični razvoj, no manji broj odgojitelja organizira radionice za roditelje na temu govorno-jezičnog razvoja. Odgojitelji uočavaju znatan broj djece s govorno-jezičnim poteškoćama u skupinama, no primjećuju i neke druge poteškoće koje se javljaju kao posljedica preduge izloženosti djece medijima. Čak 44 % odgojitelja prepoznaje djecu s poteškoćama u socijalizaciji, 14 % djece prepoznato je kao osamljeno, 13 % djece ima lošu komunikaciju, ne razumiju materinski jezik, razvijaju emocionalne teškoće, motorički nemir, agresiju. Istraživanje (Bagarić i sur. 2020) koji su ispitali korelaciju između ukupnog vremena provedenog pred ekranima i nekih pokazatelja mentalnog zdravlja, odnosno psihičkih poteškoća pokazuje da čak 20 % djece vrtićke dobi razvije neki oblik psihičkih poteškoća poput anksioznosti ili depresije, sramežljivosti i povučenosti, probleme sa spavanjem, probleme pažnje, agresivnost. Rezultati pokazuju tendenciju porasta djece koja pokazuju psihičke poteškoće uslijed pretjerane izloženosti ekranima. Odgojitelji s više radnoga staža češće razgovaraju s djecom nego odgojitelji s manje radnoga staža ($p < 0,05$). S obzirom na stupanj obrazovanja te broj djece u skupini, kao i s obzirom na osobno zadovoljstvo poslom nema statistički značajne razlike.

Uloga odgojitelja u govorno-jezičnome razvoju predškolske djece je da posjeduju sposobnost aktivnog osluškivanja dječjih misli i osjećaja, pratiti dječje aktivnosti te analizirati njihove mogućnosti i sposobnosti te pronalaziti najbolje načine djelovanja s ciljem cjelovitog razvoja svakog djeteta. Profesionalne sposobnosti i kompetencije odgojitelja obvezuju da svakodnevno promišlja o odgojno - obrazovnoj praksi, pronalazi odgovore na nove situacije (društvene promjene), te im svojim radom i profesionalnom

domišljatošću adekvatno pristupi. U situaciji u kojoj su mediji osvojili sve sfere života, a ni odrasli, a onda ni djeca nisu za to adekvatno pripremljeni, od odgojitelja se očekuje da budu medijski opismenjene osobe, a potom da upućuju roditelje na važnost medijske pismenosti kroz razne tematske edukacije. Jednako tako, odgojitelji imaju alate kojima mogu potaknuti govorno-jezični razvoj predškolske djece koristeći upravo medijske aktivnosti koje su djeci tako privlačne. U radu mogu zajedno s djecom učiti kako nastaju animirani filmovi, računalne igrice, te mogu djeci pomoći da stvaraju svoje video uratke, no sve to zajedno analizirajući i razgovarajući. Spremnost odgojitelja da inkorporira u svoj rad i medijske i alternativne poticaje stvara uvjete za kvalitetan i nesmetan razvoj predškolske djece koja će razviti sve kompetencije koje će im biti neophodne u daljnjem akademskom obrazovanju. Iz osobnog iskustva znam da odgojitelji mogu djelovati na sve sfere djetetova života ako vole svoj posao, poštuju djecu i nastoje biti podrška roditeljima i partneri u odgoju djece.

6. Literatura

1. Aladrović Slovaček, K. (2012). *Doktorski rad*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
2. Aladrović Slovaček, K. (2018). *Kreativne jezične igre*. Zagreb: Alfa d.d.
3. Apel, K., Masterson J.J., prilagodila Ilona Posokhova (2004). *Jezik i govor od rođenja do 6. godine, od glasanja i prvih riječi do početne pismenosti - potpuni vodič za roditelje i odgajatelje*. Zagreb, Ostvarenje
4. Bagarić, E. S., Flander, G. B., Roje, M., & Raguž, A. (2021). *Utilising modern technologies and some indicators of mental health in pre-school children in croatia*. *Archives of Psychiatry Research*, 57(1), 69–80. <https://doi.org/10.20471/may.2021.57.01.07>
5. Bošnjak Botica, T. (2016). *Morfologija u ranome jezičnom razvoju*. *Hrvatski jezik*, 3 (2), 1-5. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/172120>
6. Roje Đapić, M., Buljan Flander, G. i Selak Bagarić, E. (2020). *Mala djeca pred malim ekranima: Hrvatska u odnosu na Europu i svijet*. *Napredak*, 161 (1-2), 45-61. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/239891>
7. Fernald, A., & Marchman, V. A. (2012). *Individual differences in lexical processing at 18 months predict vocabulary growth in typically developing and late-talking toddlers*. *Child Development*, 83(1), 203–222. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2011.01692.x>
8. Hržica, G. i Kraljević, J. (2007). *Rječnički brzac u jezičnome usvajanju*. *Lahor*, 2 (4), 293-307. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/21790>
9. Pašica, A. i Turza-Bogdan, T. (2020). *O medijima i govorno-jezičnome razvoju djece s roditeljskog motrišta*. *Hrvatski*, 18 (1-2), 73-92. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/260971>
10. Petrović-Sočo, B., (2011). *Nova paradigma shvaćanja konteksta ustanove ranog odgoja*. U: Maleš, D., (ur.): *Nove paradigme ranog odgoja*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u zagrebu, Zavod za pedagogiju, str. 237-265.
11. Velički, V. (2009). *Poticanje govora u kontekstu zadovoljenja dječjih potreba u suvremenom dječjem vrtiću*. *Metodika hrvatskoga jezika*. In *Metodika* (Vol. 18, Issue 1).
12. Velički, V., Katarinčić ,I. (2011). *Stihovi u pokretu*. Zagreb: Alfa d.d.

13. Vignjević, J. (2019). *Leksička kompetencija djece predškolske dobi u imenovanju dijelova ljudskog tijela*. *Dijete i jezik danas – Razvoj pismenosti na materinskom i inom jeziku*
14. Vignjević, J. i Brandt, M. (2017). »Sreća je kad tata i ja igramo nogomet« ili o dječjem izricanju emocija. *Metodički ogledi*, 24 (2), 85-106. <https://doi.org/10.21464/mo46.124.85106>
15. Vrsaljko, S., & Paleka, P. (2019). *Pregled ranoga govorno-jezičnoga razvoja*. *Magistra Iadertina*, 13(1), 139–159. <https://doi.org/10.15291/magistra.2824>
16. Šego, J. (2009). Utjecaj okoline na govorno-komunikacijsku kompetenciju djece; Jezične igre kao poticaj dječjemu govornom razvoju. *Govor*, 26 (2), 119-149. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/165964>
17. Yang, N., Shi, J., Lu, J., & Huang, Y. (2021). Language Development in Early Childhood: Quality of Teacher-Child Interaction and Children's Receptive Vocabulary Competency. *Frontiers in Psychology*, 12. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.649680>

Izjava o izvornosti diplomskog rada

Ja, Ines Škof, izjavljujem da je ovaj diplomski rad na temu

O jezično-govornome razvoju djece predškolske dobi iz perspektive odgojitelja

izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)